

Mr. sc. JELENA ČUVELJAK ✓  
Trgovački sud u Sisku

## PRIJEBOJ /KOMPENZACIJA/

*Prijeboj ili kompenzacija je jedan od načina prestanka obveza, pod uvjetom da su osobe istovremeno strane dvaju ili više međusobnih obveznih odnosa s time da se svaka od njih u nekim od tih odnosa pojavljuje kao vjerovnik, a u drugima kao dužnik. Stoga, iako nisu ispunjene, te obveze utrnjuju međusobnim obračunavanjem potraživanja koje dužnik ima prema vjerovniku s vjerovnikovim potraživanjem prema dužniku.*

*Odredbe o prijeboju sadržane su u člancima 336. – 343. Zakona o obveznim odnosima /dalje: ZOO/, koje sadrže pravila o općim uvjetima prijeboja, izjavi o prijeboju, učincima prijeboja i slučajevima kada je prijeboj zakonom isključen.*

### I. UVODNE NAPOMENE

Pod prijebojem ili kompenzacijom<sup>1</sup> podrazumijeva se takav način prestanka obveznog odnosa, do kojeg dolazi kroz međusobno obračunavanje, prebijanje potraživanja koje dužnik ima prema vjerovniku s onim potraživanjem kojeg vjerovnik ima prema dužniku. Naime, dužnik može izvršiti prijeboj potraživanja koje ima prema vjerovniku s onim što ovaj potražuje od njega, ako oba potraživanja glase na novac ili druga zamjenjive stvari istog roda i iste kakvoće i ako su oba dospjela<sup>2</sup>.

Prijeboj je moguć kao prestanak obveznog odnosa u onim slučajevima kada između istog vjerovnika i dužnika istovremeno postoje međusobna potraživanja, jer je dužnik iz jednog obveznog odnosa istovremeno vjerovnik svojeg vjerovnika temeljem nekog drugog obveznog odnosa. Tada, da ne dolazi do nepotrebnog dvostrukog ispunjenja međusobno postojećih obveza, one se obračunavanjem potpuno ili djelomično prebijaju, već prema tome da li su iste vrijednosti ili različite, zbog toga može doći do potpune ili djelomične kompenzacije. Naime, ako su oba potraživanja koja su predmet prijeboja jednaka, kompenzacija dovodi do njihovog prestanka, a ako to nisu, manje potraživanje utrnjuje dok se veće samo smanjuje za iznos tog manjeg potraživanja, što znači da tada dolazi do djelomične kompenzacije, jer će vjerovnik većeg potraživanja i dalje imati pravo tražiti njegovo namirenje, dakako u dijelu u kojem ono nije prestalo prijebojem.

<sup>1</sup> latinski: compensatio

<sup>2</sup> Članak 336. Zakona o obveznim odnosima



Prednosti prijeboja kao načina prestanka obveza su očite. Umjesto da se dvije ili više obveza ispune, one utrnjuju na mnogo jednostavniji, brži i jeftiniji način. Do prijeboja dolazi prvenstveno zbog racionalnosti prometnog kretanja i pojednostavljenja prometa, radi izbjegavanja suvišnog dvostrukog ispunjenja a i radi izbjegavanja eventualne insolventnosti protivne strane, pošto ona strana koja je istovremeno dužnik i vjerovnik ima izvjesno osiguranje u onom dijelu imovine svoga dužnika koji je obuhvaćen njezinim protupotraživanjem. Stoga do prestanka obveza putem prijeboja u pravilu dolazi u gospodarskim odnosima, jer su ugovorne strane često u ulozi kupaca ili prodavatelja i u međusobnim su poslovnim odnosima kroz dulje vrijeme.

Do prijeboja može doći na razne načine, stoga razlikujemo jednostranu, ugovornu, zakonsku i sudsku kompenzaciju. Posebna pažnja je ovdje posvećena jednostranoj kompenzaciji koja se u praksi najčešće susreće, a uređena je u člancima 336. do 343. ZOO-a, te se ova kompenzacija detaljnije obrađuje.

#### IZ SUDSKE PRAKSE:

1. Jedan od zakonom određenih slučajeva prestanka obveza jest i prijeboj. Za prijeboj je potrebno da jedna strana izjavi drugoj da provodi prijeboj, a nakon izjave o prijeboju smatra se da je prijeboj nastao onog časa kad su se stekli uvjeti za to.

Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, PŽ-2208/86 od 17.3.1987.

### I.1. PRETPOSTAVKE ZA PRIJEBOJ

Da bi došlo do prijeboja potrebno je da se ispune određene pretpostavke koje su i izričito predviđene u članku 336. ZOO-a:

- 1) prvenstveno potraživanje i protupotraživanje moraju u trenutku prijeboja pravno postojati, dakle tražbine moraju biti faktično postojati i moraju biti dospjele
- 2) nadalje potraživanja moraju biti uzajamna, odnosno mora postojati dvostranoobvezni pravni odnos, temeljem kojeg su strane istovremeno međusobni vjerovnici i dužnici. Dakle, sa vjerovnikovim potraživanjem se može prebiti samo potraživanje koje dužnik ima prema vjerovniku, a ne i potraživanje koje prema vjerovniku ima neka treća osoba /tzv. posredna kompenzacija/, jer takav prijeboj u pravilu nije dopušten.

Navedeno pravilo ima neke izuzetke, tako jamac može izvršiti prijeboj dužnikove obveze prema vjerovniku s dužnikovim potraživanjem od vjerovnika,<sup>3</sup> to njegovo

<sup>3</sup> Članak 338. stavak 2. Zakona o obveznim odnosima



temelji se na odredbama članka 1009. stavak 1. i 2. ZOO koje propisuju da jamac može istaći protiv vjerovnikova zahtjeva sve prigovore glavnog dužnika (isključujući čisto osobne dužnikove prigovore), pa i onaj prijeboja, time da eventualno dužnikovo odricanje od tih prigovora nema učinak prema jamcu. S druge strane, dužnik ne može izvršiti prijeboj onoga što duguje vjerovniku s onim što vjerovnik duguje njegovom jamcu<sup>4</sup>, stoga tu postoji zahtjev za uzajamnošću<sup>5</sup>.

3) pored navedenog potraživanja koja imaju stranke moraju biti istovrsna, odnosno činidbe njihovih obveza moraju biti generične i sastojati se u zamjenjivim stvarima istog roda, kao npr. novac, žito, brašno. Istovrsna potraživanja moraju imati i istu kvalitetu. No, potraživanja ne moraju potjecati iz iste pravne osnove, jer se za jednostrani prijeboj ne traži da postoji tzv. koneksitet potraživanja. Ova istovrsnost je uvjet za prijeboj, jer se zahtjeva da stranke izvršenim prebijanjem postignu isto ono što bi postigli i stvarnim neposrednim ispunjenjem obveze, a to se može ostvariti samo točnim izvršenjem sadržaja postojeće obveze. U pravnoj teoriji i praksi je sporno da li su istorodna potraživanja koja glase na različite valute (npr. jedno je izraženo u kunama, a drugo u eurima). Neki smatraju<sup>6</sup> da se i takva novčana potraživanja mogu prebiti, dok su drugi suprotnog<sup>7</sup> mišljenja.

4) daljnji uvjet za prijeboj je u tome da su pravno postojeća, uzajamna i istovrsna potraživanja istovremeno i dospjela, odnosno da su rokovi za dobrovoljno ispunjenje postojećih obveza već nastupili i kod potraživanja i protupotraživanja pošto se radi o dvostrukom ispunjenju međusobno postojećih obveza. Dospjelim smatramo ono potraživanje čije ispunjenje vjerovnik već može zahtijevati od dužnika.

5) Potraživanja moraju biti podobna za prijeboj. U određenom je broju slučajeva, kompenzacija zakonom isključena, mada su inače ispunjene sve pretpostavke za nju. Razlozi za nedopustivost prijeboja nisu u svim slučajevima isti<sup>8</sup>.

Slijedom navedenog proizlazi da zakon kao uvjete za prijeboj postavlja zahtjeve da su potraživanja pravno postojeća, uzajamna, istovrsna i dospjela. Stoga se ne postavljaju uvjeti da postoji koneksitet potraživanja odnosno da potraživanja moraju potjecati iz iste pravne osnove. Isto tako ne postavlja se kao uvjet pretpostavka likvidnosti potraživanja odnosno da prebijajuća potraživanja budu nedvojbeni i nesporni u pogledu pravnih osnova i visine. Isto tako ne stavlja se

<sup>4</sup> Članak 338. stavak 1. Zakona o obveznim odnosima

<sup>5</sup> o ostalim iznimkama vidi pod ad. III Odsutnost uzajamnosti

<sup>6</sup> Tako npr. Vizner, Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, 2. knjiga, str. 1237. i sl.

<sup>7</sup> Tako npr. Eraković, Kompenzacijska izjava i prigovor radi prebijanja, str. 436. i sl.

<sup>8</sup> vidi kasnije pod ad. VI. Isključenje prijeboja



zahtjev da potraživanja budu utuživa odnosno da su potraživanja zaštićena još uvijek tužbom.

#### IZ SUDSKE PRAKSE:

1. Nema zapreke da se prijeboj izvrši s potraživanjem s naslova verzijskog zahtjeva osobe koja je snosila troškove uzdržavanja.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1794/92 od 18.11.1992.

2. Tražbina koja je već utvrđena pravomoćnom sudskom presudom može se staviti u prijeboj s tražbinom o kojoj se vodi parnica ako su ispunjeni i ostali uvjeti kompenzacije.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-508/80 od 14.5.1980.

3. Između dospjelih novčanih potraživanja, od kojih jedno proizlazi iz zajamske pogodbe, a drugo s naslova naknade štete, smije se izvršiti prijeboj.

Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1063/93 od 12.1.1984.

## II. IZJAVA O PRIJEBOJU

Prijeboj ne nastaje čim se steknu uvjeti za to, nego je potrebno da jedna strana izjavi drugoj da vrši prijeboj<sup>9</sup>. Stoga, nije dovoljno da su ispunjene zakonske pretpostavke za prijeboj već da bi nastao prijeboj potrebno je da jedna strana izjavi drugoj da vrši prijeboj. Dakle, potrebna je jednostrana izjava volje o namjeravanom prebijanju, koju izjavljuje dužnik, samoinicijativno zahtijevajući od vjerovnika da se njihova međusobna potraživanja prebiju, ili se isto to postiže prigovorom prebijanja ako vjerovnik zahtjeva od dužnika ispunjenje svog potraživanja.

Po hrvatskom pravu, nije za nastanak prijeboja dovoljno da se susrelo kompenzabilno potraživanje s isto takvim protupotraživanjem, jer taj susret ne dovodi automatski do prijeboja. Čak štoviše, usprkos postojanju potraživanja i protupotraživanja podobnih za kompenzaciju, do nje ne mora doći, jer ona zavisi o stranačkoj volji. No, ne mora postojati sporazum stranaka, već je neophodno i dovoljno da jedna strana izjavi drugoj da vrši prijeboj. Zato se takva kompenzacija i naziva jednostranom. Za davanje izjave o prijeboju nije propisana nikakva posebna forma, a nakon što je takva izjava dana, doći će do prijeboja, dakako ako su se ispunile i ostale pretpostavke za to, neovisno o tome da li se druga strana slaže s time.

Ali, nakon izjave o prijeboju smatra se da je prijeboj nastao onog časa kad su se stekli uvjeti za to.<sup>10</sup> Dakle, pravni učinak kompenzacije nastaje onog trenutka

<sup>9</sup> Članak 337. stavak 1. Zakona o obveznim odnosima

<sup>10</sup> Članak 337. stavak 2. Zakona o obveznim odnosima